

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอหัวข้อต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ
 - 1.1 ความหมายของจิตสาธารณะ
 - 1.2 รูปแบบของจิตสาธารณะ
 - 1.3 ระดับของจิตสาธารณะ
 - 1.4 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ
 - 1.5 ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ
 - 1.6 สาเหตุที่ต้องปลูกฝังจิตสาธารณะ
 - 1.7 คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ
 - 1.8 กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสาธารณะ
 - 1.9 สถาบันที่ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสาธารณะ
 - 1.10 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสาธารณะ
 2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมแนะแนว
 - 2.1 กิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551
 - 2.2 เทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรมแนะแนว
 3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ
 - 3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมแนะแนว
-
1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ
 - 1.1 ความหมายของจิตสาธารณะ

คำว่า “จิตสาธารณะ” มีการใช้คำในภาษาไทยที่มีความหมายเป็นนัยเดียวกัน คือ “จิตสำนึกทางสังคม” “จิตอาสา” หรือ “จิตสำนึกสาธารณะ” ส่วนในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Public Mind หรือ Public Consciousness ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนใช้คำว่า “จิตสาธารณะ (Public Mind)” ซึ่งมีความหมายดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2542) จิตสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่ เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อชาติ

ยูทธนา วรณปิติกุล (2542) กล่าวว่าไว้ว่า จิตสาธารณะ คือ การแสดงออกถึงความ รับผิดชอบต่อส่วนรวม พร้อมทั้งจะเสียสละอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) จิตสาธารณะ หมายถึง การมีจิตสำนึกเพื่อผู้อื่นและ ส่วนรวม เป็นการแสดงออกถึงการไม่ยึดเอาประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง ไม่ใช่เพียงแค่นตนเองอยู่รอด เท่านั้น แต่เป็นผู้ที่มีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ มีความตระหนักถึงผลประโยชน์ ของ ส่วนรวม พร้อมกับมีความเต็มใจและยินดีที่จะเสียสละสิทธิของตนออกไป ถ้าสิ่งนั้นส่งผลให้ ภาพรวมออกมาดีขึ้น

มุกิตา หวังกิด (2547) ได้สรุปความหมายของจิตสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่ เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

อัญชติ ยิ่งรักพันธุ์ (2550) ได้สรุปความหมายของจิตสาธารณะ คือ การมีจิตใจที่ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อเรื่องของส่วนรวม มีการใช้สิ่งของส่วนรวม อย่างรับผิดชอบ มีการแบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้สมบัติของส่วนรมนั้น และการไม่ยึด สมบัติส่วนรวมมาเป็นสมบัติของตนเองหรือของกลุ่ม

ยิ่งกว่านั้น ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้รวบรวมความหมาย “จิตสาธารณะ (Public Mind)” ไว้ดังนี้

จิตสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ค้ำจุน ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

จิตสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” คือสิ่งที่มีได้ เป็นของหนึ่งผู้ใด จิตสาธารณะจึงเป็นความรู้สึกการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะในสิทธิและ หน้าที่ที่จะดูแลและบำรุงรักษาร่วมกัน เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทิ้งขยะ ลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ หลอดไฟฟ้าที่ให้ความสว่าง ตามถนนหนทาง แม้แต่การประหยัดน้ำประปา หรือไฟฟ้าที่เป็นของส่วนรวม โดยใช้ให้เกิด ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือผู้ที่ร้องขอ ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกระทำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา หรือช่วยกันแก้ปัญหา แต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม

จิตสาธารณะ หมายถึง การประพฤติตนต่างๆ ไป ทำให้ตนเอง ครอบคร้วและสังคม มีความสุข รวมทั้งการแสดงความห่วงใยต่อสังคม

จิตสาธารณะ หมายถึง การเผื่อแผ่แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีความหมายเดียวกับ ทำบุญ ทำทาน ทั้งเพื่อคนอื่นเป็นตัวเป็นตน กับเพื่อสาธารณะรวมหมดทุกคนทั้งชุมชนจนถึง บ้านเมืองประเทศชาติและโลก

จิตสาธารณะ หมายถึง การที่บุคคลกระทำการบางอย่างเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ ส่วนรวม

จิตสาธารณะ หมายถึง เป็นการตระหนักรู้ตัว หรือเป็นจิตส่วนที่รู้ตัว รู้ว่าทำอะไร อยู่ ที่ไหน เป็นอย่างไรขณะที่ยืนอยู่นั่นเอง ส่วนคำว่า สาธารณะ (Public) เป็นการแสดงออกเพื่อ สังคมส่วนรวม เป็นการบริการชุมชน ทำประโยชน์เพื่อสังคม ถ้าเป็นสิ่งที่ของก็ต้องใช้ประโยชน์ ร่วมกัน เมื่อนำสองคำมารวม หมายถึง การตระหนักรู้ตนที่จะทำสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวม

นอกจากนี้ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) กล่าวไว้ว่าในคำว่าจิตสาธารณะ (Public Mind) มีคำว่า “สาธารณะ (Public)” ประกอบด้วย P+U+B+L+I+C ซึ่งหมายถึง

1. Professional ทำงานแบบมืออาชีพ คนไทยทุกคนที่คิดใหม่ ทำใหม่จะต้องเป็นมืออาชีพ (profession) รู้ลึกในหน้าที่ ๆ รับผิดชอบ รู้ออบในงานที่เกี่ยวข้อง ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา หาความรู้ใหม่เสมอ

2. Unity เอกภาพ ค่านิยมใหม่ต้องเป็นไปในทิศทางของความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่กล่าวร้ายได้หน้า หรืออิจฉาริษยากัน ควรจะฝึกการทำงานเป็นทีม เพราะการที่คนในองค์กรมีเอกภาพ จะช่วยให้การขับเคลื่อนภาระงานเพื่อมวลประชา เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีหลายองค์กรที่คนในองค์กรกล่าวร้ายได้ดี เลยไม่มีใครทำอะไร คนไทยทุกคนก็ไม่ได้อะไรด้วย แต่ในความเป็นเอกภาพก็ยอมให้มีความแตกต่างได้ แต่อย่าแตกแยก

3. Belief ความเชื่อ คนไทยทุกคนจะต้องทำงานด้วยความเชื่อ เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง แล้วยึดให้มั่น ถ้าคนไทยทุกคนขาดแล้วซึ่งความเชื่อ การทำงานก็จะขาดพลัง

4. Locally ภูมิปัญญาท้องถิ่น คนไทยทุกคนจะต้องเป็นผู้ที่เชื่อและศรัทธาในความ เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ของภูมิปัญญาไทย ลดความเชื่อทันสมัยนิยมลง (Modernization) Local Wisdom ในด้านต่าง ๆ จึงนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และเข้ากับบริบทของสังคมไทย คนไทยทุกคนต้องเลิกดูถูกภูมิปัญญาของคนในระดับรากหญ้า แล้วหันไปสู่วิถีของการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในชุมชน

5. Integrity ความซื่อสัตย์ คนไทยทุกคนจะต้องยึดเอาความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม คิดดี ทำดี เพื่อชาติ งานทุกชิ้นจะต้องตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส

6. Creative สร้างสรรค์ คนไทยทุกคนจะต้องคิดและทำงานที่สร้างสรรค์ พัฒนานวัตกรรม (Innovation) ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับสังคม ต้องไม่หยุดนิ่ง ต้องมีความเป็นพลวัต ทั้งนี้ก็เพื่อประชาชนและประเทศชาติ

ส่วน เหวง โตจิราการ (2550) ได้กล่าวไว้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึงสิ่งต่อไปนี้

1. อารมณ์ความรู้สึกนึกคิด จิตสำนึกที่เป็นไปเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล ส่งเสริมสนับสนุนสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนคนหมู่มาก

2. ให้กำลังใจ ให้ความอบอุ่น ให้แรงบันดาลใจ แก่ผู้คนในการต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคในชีวิตของตน เพื่อจะได้ดำรงตนอย่างปกติสุขในสังคมชุมชน และเข้าร่วมในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่ชนในวงกว้าง

3. บทบาทในการลดทอนอำนาจของกิเลสตัณหาต่างๆ ที่เพิ่มความยึดมั่นถือมั่น ในเรื่อง ตัวกูของกู โลภะ โทสะ โมหะ

4. สังคมอุดมการณ์ หรือสภาพอันเป็นที่พึงปรารถนาร่วมกันของมนุษยชาติโดยรวม ซึ่งสำหรับชาวพุทธเราอาจจะเรียกว่า สังคมพระศรีอาริย์ หรือศาสนิกอื่นก็อาจจะเรียกกันในชื่ออื่น แต่โดยเนื้อแท้แล้วก็มีความหมายตรงกันคือ มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างอยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีการเบียดเบียนกัน มีความอุดมสมบูรณ์ในโภคทรัพย์ ทุกคนต่างมีจิตสำนึกที่สูงส่ง ไม่มีความเห็นแก่ตัวเหลืออยู่แม้แต่น้อยนิด ไม่ว่าในระดับปัจเจกชนหรือสังคมก็ตาม

จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่าจิตสาธารณะ เป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรม และการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม การกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกัน เพื่อให้สังคมโดยรวมมีความสุข

1.2 รูปแบบของจิตสาธารณะ

รูปแบบของจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะนั้น มีการแบ่งรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามระดับอายุของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ซึ่งแบ่งรูปแบบของจิตสำนึกไว้ดังนี้

สมพงษ์ สิงหนผล (2542 อ้างถึงใน เจษฎา หนูรุ่น, 2551) ได้กล่าวถึงจิตสำนึกว่ามีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้การศึกษาไทยมุ่งมั่นปลูกฝังมานาน เกิดบ้างไม่เกิดบ้างไปตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้

เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ปลูกฝังและมีมานานตามสภาพสังคมไทย

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วจึงสร้างกันได้ไม่ยากนัก

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมีและขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทยสมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

1.3 ระดับของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้ (ใจสะคราญ หิรัญพฤกษ์ และคณะ, 2544)

ภาพที่ 1 ระดับของจิตสาธารณะ

1. จิตสาธารณะระดับครอบครัว ได้แก่ ความพอมิพอกิน ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ความขยัน มีที่อยู่อาศัย มีที่ทำกิน และการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
2. จิตสาธารณะระดับหมู่บ้าน ได้แก่ คนดี ความดี การแบ่งปัน การอาศัยไหว้วาน การช่วยเหลือเกื้อกูล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
3. จิตสาธารณะระดับสังคม ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจ สามัคคี การมีส่วนร่วมงานทางสังคม งานบุญ งานประเพณี และปฏิบัติตามโครงการพัฒนาต่าง ๆ

ธีรยุทธ บุญมี (2536) ได้กล่าวถึงจิตสาธารณะว่าแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. จิตสาธารณะระดับชุมชน เป็นสิ่งที่มีอยู่เดิมในสังคมไทย โดยชุมชนจะควบคุมดูแลกันและกัน ร่วมกันรับผิดชอบในปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

2. จิตสาธารณะระดับสังคม เกิดขึ้นเมื่อสังคมไทยได้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปแล้วช่วงเวลาหนึ่งแล้วเผชิญกับปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาแรงงานเด็ก ปัญหาโสเภณี ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งสมาชิกในสังคมที่รับรู้และตระหนักในความรุนแรงของปัญหา ได้มีการเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหาร่วมกัน เนื่องจากการมีจิตสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่จะต้องรับผิดชอบต่อร่วมกัน และทุกคนมีสิทธิที่จะเรียกร้องเพื่อให้สังคมโดยรวมดีขึ้น

จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า จิตสาธารณะมีหลายระดับ โดยเริ่มที่ระดับแคบใกล้ตัวเรามากที่สุด คือ จิตสาธารณะระดับครอบครัว และเมื่อมองกว้างออกไปจะเป็นจิตสาธารณะระดับชุมชน และระดับที่กว้างที่สุดจะเป็นจิตสาธารณะระดับสังคม ซึ่งอาจมองกว้างถึงระดับประเทศและระดับนานาชาติได้

1.4 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะมี 3 องค์ประกอบ ดังนี้ (ชาย โปธิสิตา และคณะ, 2540; ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ, 2546)

องค์ประกอบที่ 1 คือ การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่
2. ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด และทะนุถนอม

องค์ประกอบที่ 2 คือ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม
2. การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ 3 คือ การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การไม่ยึดครองของส่วนรมนั้นมาเป็นของตนเอง
2. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้ของส่วนรมนั้น

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบและตัวชี้วัดของจิตสาธารณะ

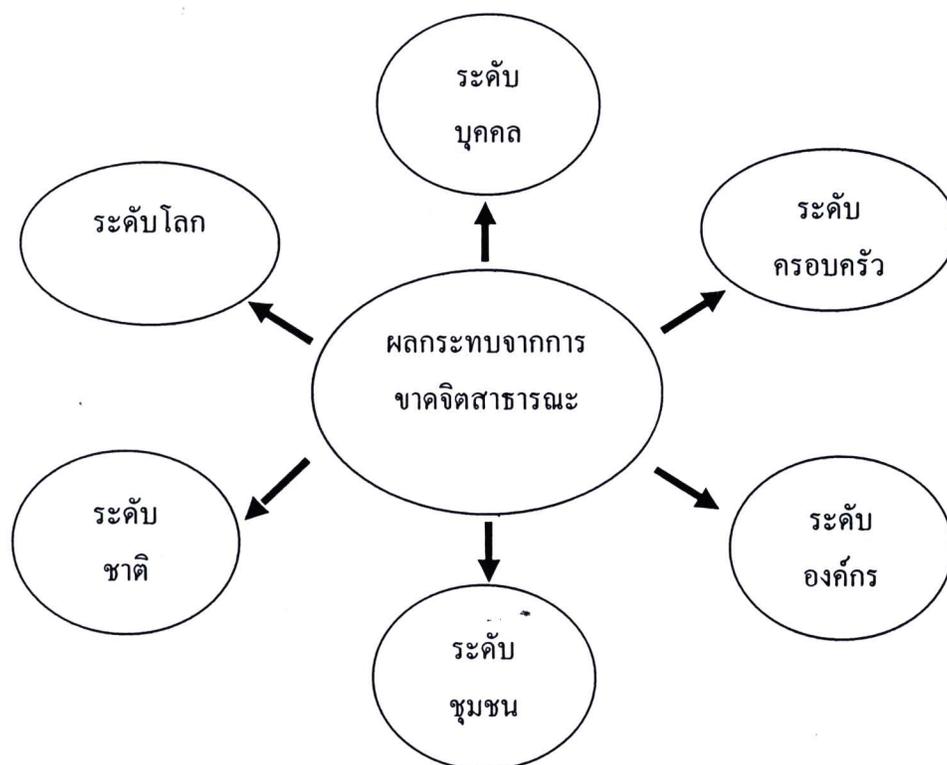
องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
⇒ การใช้	1. การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่ 2. ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด และทะนุถนอม
⇒ การถือเป็นที่	1. การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม 2. การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม
⇒ การเคารพสิทธิ	1. การไม่ยึดครองของส่วนรมนั้นมาเป็นของตนเอง 2. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถใช้ของส่วนรมนั้น

จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า จิตสาธารณะเป็นเรื่องของบุคคลที่มุ่งทำเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม โดยจิตสาธารณะมีหลายระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งเราต้องร่วมกันส่งเสริมให้คนในสังคมเกิดจิตสาธารณะครอบคลุมในทุกระดับ ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวม และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม และหากเราทุกคนเข้าใจความหมายของจิตสาธารณะได้อย่างถูกต้องแล้ว น่าจะนำประเทศไปสู่ “สังคมแห่งจิตสาธารณะ” ที่สมบูรณ์มากขึ้นส่งผลให้ชุมชน สังคม และประเทศ มีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคง

1.5 ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ

ผลกระทบจากการขาดจิตสาธารณะ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพากัน ซึ่งหากคนในสังคมขาดจิตสาธารณะจะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน ประเทศชาติ และระดับโลก ได้ดังภาพที่ 2 (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร, 2543)

ภาพที่ 2 ผลกระทบจากการขาดจิตสาธารณะ

จากภาพที่ 2 ผลกระทบจากการขาดจิตสาธารณะมีประเด็น ดังนี้
ผลกระทบระดับบุคคล ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง
2. สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น

ผลกระทบระดับครอบครัว ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. ความสามัคคีในครอบครัวลดน้อยลง
2. การแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว

ผลกระทบระดับองค์กร ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. การแบ่งพรรคแบ่งพวกภายในองค์กร
2. ความเห็นแก่ตัว แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น
3. การเบียดเบียนสมบัติขององค์กรเป็นสมบัติส่วนตัว
4. องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง

ผลกระทบระดับชุมชน ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่ สภาพชุมชนมีสภาพเช่นไรก็ยังคงเป็นเช่นนั้น ไม่เกิดการพัฒนา และยิ่งนานไปก็มีแต่เสื่อมทรุดลง
2. อาชญากรรมในชุมชนอยู่ในระดับสูง
3. ขาดศูนย์รวมจิตใจ ขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหา เพราะคนในชุมชนมองปัญหาของตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดคนอาสาสมัครพัฒนา เพราะกลัวเสียทรัพย์สินกลัวเสียเวลา หรือกลัวเป็นที่ครหาจากบุคคลอื่น

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้กล่าวไว้ว่าถ้าบุคคลในชาติขาดจิตสาธารณะ จะเกิดผลกระทบระดับชาติ ซึ่งทำให้เกิดปัญหา คือ

1. วิกฤตการณ์ภายในประเทศบ่อยครั้ง และแก้ปัญหาไม่ได้ เกิดการเบียดเบียนทำลายทรัพยากรและสมบัติที่เป็นของส่วนร่วม
2. ประเทศชาติอยู่ในสภาพล้าหลัง เนื่องจากขาดพลังของคนในสังคม เมื่อผู้นำประเทศนำมาตรการใดออกมาใช้ ก็จะไม่ได้ผลเพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน
3. เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน เห็นแก่ประโยชน์กลุ่มของตนและพวกพ้อง เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน

ผลกระทบระดับโลก ถ้าบุคคลขาดจิตสาธารณะ จะทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างประเทศ ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. เกิดการสะสมอาวุธกันระหว่างประเทศ เพราะขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน กลัวประเทศอื่นจะโจมตี จึงต้องมีอาวุธที่ร้ายแรง มีอานุภาพในการทำลายสูงไว้ครอบครอง เพื่อข่มขู่ประเทศอื่น และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็มักมีแนวโน้มในการ ใช้ความรุนแรงของแสนยานุภาพทางการสงคราม ในการตัดสินใจปัญหา
2. เกิดการก่อกวนแก่งแย่ง แข่งขันหรือครอบงำทางการค้าระหว่างประเทศพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดการได้เปรียบทางการค้าทำให้ประเทศด้อยกว่าขาดโอกาสในการพัฒนาประเทศของตน
3. เกิดการรังเกียจเหยียดหยามคนต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ หรือต่างท้องถิ่น มองชนชาติอื่นๆ เผ่าพันธุ์อื่นว่ามีความเจริญหรือมีศักดิ์ศรีด้อยกว่าเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ของตนเอง ถูกดูถูกหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติอื่น

1.6 สาเหตุที่ต้องปลูกฝังจิตสาธารณะ

“จิตสาธารณะ” เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ดีงาม เมื่อบุคคลใดมีจิตสาธารณะจะเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่ของตนเอง ถ้าเมื่อไหร่เราปล่อยให้บุคคลในชาติขาดจิตสาธารณะ ประเทศชาติคงไม่เหลืออะไร ถึงเวลาแล้วที่ต้องปลูกจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นกับบุคคลในชาติ ดังที่

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) ได้ให้เหตุผลที่คนไทยในอนาคตควรมีจิตสาธารณะ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จิตสำนึกเพื่อผู้อื่นและส่วนรวม ดังนี้

1. สภาพการแข่งขันที่รุนแรงในสังคมโลก

สภาพการแข่งขันที่รุนแรงเกิดขึ้นทำให้ผู้คนจำนวนมากต่างมุ่งกอบโกยผลประโยชน์อย่างเห็นแก่ตัว ไม่สนใจว่าผู้อื่นจะได้รับความสะดวกหรือไม่ รวมทั้งขาดความสนใจในภาพรวมของประเทศ เนื่องจากคิดว่าตนเองไม่ได้มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงกับเรื่องนั้น ๆ แม้จะรู้ว่าเกิดผลเสียอย่างไรก็ตาม หากเราไม่ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่แล้ว ย่อมเป็นห่วงสังคมไทยในอนาคต ที่จะเต็มไปด้วยการแก่งแย่งและความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง

2. กระแสโลกเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากภาวะการณ์เสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ การทำลายสิ่งแวดล้อม การเกิดภาวะเรือนกระจก การตัดไม้ทำลายป่า จนเกิดปัญหาวิกฤตทางธรรมชาติ หรือการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ฯลฯ นำไปสู่กระแสการเรียกร้องอย่างเข้มข้นในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่เพียงเท่านั้นยังถูกนำไปใช้เป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดเป็นกติกาเงื่อนไขสากลในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ธุรกิจการค้า และการเมืองให้เราต้องปฏิบัติตาม

3. วิกฤติทางคุณธรรมจริยธรรม

วิกฤติการเสื่อมถอยทางคุณธรรมจริยธรรมและปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น อาทิ ปัญหาอาชญากรรม การลักขโมย การคอร์รัปชัน การขาดจรรยาบรรณในวิชาชีพ เป็นต้น โดยเราไม่สามารถที่จะบอกปิดได้เลยว่าไม่เกี่ยวข้องกับเรา เนื่องจากโลกมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายถึงกันอย่างแน่นแฟ้น ส่งผลให้ทุกฝ่ายได้รับผลกระทบเชื่อมโยงถึงกันหมด แม้ว่าตนจะไม่ได้เป็นผู้ก่อก็ตาม และปัญหามากมายเหล่านี้กำลังรอการช่วยเหลือและแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยการร่วมมือจากประชาชนทุกคน ไม่ใช่รอคอยแต่เพียงการช่วยเหลือจากรัฐเท่านั้น

4. สังคมชุมชนวิถี

กระแสของการรวมกลุ่มของประชาสังคม (Civil Society) ที่ประชาชนจากกลุ่มต่าง ๆ จะเข้ามามีบทบาทในการเรียกร้องการดูแล การตรวจสอบ รวมถึงการเข้ามาพัฒนาชุมชนและสังคมส่วนรวมมากขึ้น สิ่งสำคัญคือ คนเหล่านี้จำเป็นต้องมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม จึงจะทำให้การรวมกลุ่มนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ และพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการใช้ช่องทางนี้ในการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง

ด้วยสาเหตุนี้ จึงควรสร้างการมีจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อผู้อื่นและส่วนรวม ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อให้เกิดการแสดงออกถึงการไม่ยึดเอาประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง ไม่ใช่เพียงแค่มองตัวเองอยู่รอดเท่านั้น แต่เป็นผู้มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ มีความตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม พร้อมกับมีความเต็มใจและยินดีที่จะเสียสละสิทธิ์ของตนเองออกไปถ้าสิ่งนั้นส่งผลให้ภาพรวมออกมาดีขึ้น

1.7 คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ

บุคชนา วรุณปิติกุล (2542) กล่าวถึง บุคคลที่มีจิตสาธารณะว่าต้องมีคุณลักษณะดังนี้

1. การทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคมด้วย อาทิ ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความใส่ใจและติดตาม ไม่เพียงหย่อนบัตรการเลือกตั้งเท่านั้น ต้องเสียสละเวลาให้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและสถาบันต่าง ๆ

2. เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยม ส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือกคบเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกัน ไม่สนใจการเมือง ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคมเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเกิดข้อขัดแย้ง การยุติข้อขัดแย้งโดยการฟังเสียงข้างมาก ไม่นำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น ผู้มีจิตสำนึกสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทน ตระหนักว่าการมีส่วนร่วมไม่ทำให้ได้อย่างที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลาย และหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการตัดสินใจ ต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติ สร้างการเข้าร่วมรับรู้ ตัดสินใจ และผนึกกำลัง เพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม คนในสังคมต้องคำนึงถึงการเมืองในฐานะกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

4. การลงมือกระทำ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นต้องลงมือทำ-โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐาน ให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง สถาบันการศึกษาไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกทักษะและให้ความรู้ ต้องรับช่วงต่อในการสร้างค่านิยมที่เหมาะสมต่อจากครอบครัว รวมทั้งเครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างเพื่อนบ้าน ที่ทำงาน สโมสร สมาคมต่าง ๆ เชื่อมโยงบุคคลที่สนใจเรื่องของตนเข้าเป็นกลุ่มที่ใส่ใจผู้อื่น ช่วย

ดำรงรักษาประชาคม สังคม และกฎจริยธรรม รวมทั้งสถาบันที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคมคือ สถาบันศาสนาและสื่อมวลชนนับว่ามีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างให้สังคมเข้มแข็ง

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544) ทำการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะในบริบทประชาสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาการและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเมือง และชุมชนชนบทพบว่า คุณลักษณะของการมีจิตสำนึกสาธารณะ ประกอบด้วย

1. ความรัก ความเอื้ออาทร
2. ความเชื่อใจ
3. การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
4. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล
5. การมีปฏิสัมพันธ์กันโดยใช้ความสามารถ การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม

Michaelis (1963 อ้างถึงใน สุนทรื จูวงศ์สุข, 2548) เสนอแนวคิดว่าการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียนในเนื้อหาทางการเมืองการปกครอง เช่น การเป็นพลเมืองของรัฐ การเป็นพลเมืองของรัฐ การเป็นผู้มีจิตสาธารณะ สามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้โดยผ่านทางพฤติกรรมประชาธิปไตย (Democracy Behavior) ซึ่งประกอบด้วย

1. ความรับผิดชอบ (Responsibilities) บุคคลสามารถแสดงถึงความรับผิดชอบได้โดยผ่านทางการใช้สิทธิ การตัดสินใจ และการวางแผนเพื่อปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ

2. การตระหนักถึงผู้อื่น (Concern for Others) การตระหนักถึงผู้อื่นแสดงผ่านการเคารพซึ่งกันและกัน ความสุภาพอ่อนโยน การรู้จักผ่อนปรน ความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ความไวต่อความต้องการ ปัญหา และความสนใจของผู้อื่นทั้งในครอบครัว โรงเรียนและสังคม

3. การมีจิตใจที่เปิดกว้าง (Open Mindness) การมีจิตใจที่เปิดกว้างแสดงผ่านการพิจารณาข้อเท็จจริงและเหตุผลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ การพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของประเด็นและปัญหา การแสวงหาหนทางที่ดีกว่าในการกระทำสิ่งต่างๆ การใช้เหตุผลในการเปลี่ยนแปลงการกระทำของตนและสนับสนุนแนวคิดของผู้อื่น โดยพิจารณาจากความถูกต้องของหลักฐานและเหตุผล

4. การมีความคิดสร้างสรรค์ (Creativeness) การค้นพบแนวทางใหม่ในการกระทำสิ่งต่าง ๆ มีมุมมองที่สร้างสรรค์ทั้งต่อแนวคิดใหม่และแนวคิดเก่า ตลอดจนการใช้สิ่งต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์การวางแผน การปรับปรุงการปฏิบัติทั้งของตนเองและกลุ่ม

5. ความร่วมมือ (Cooperativeness) พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการรวบรวมความคิดเห็น การวางแผน การรวบรวมแนวคิด นักเรียนสามารถพัฒนาพฤติกรรมข้างต้นได้จะสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จและประเมินผลการทำงานของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2540) ได้กล่าวถึงการมีจิตสาธารณะ ซึ่งใช้คำว่า จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญและมีความหมายอย่างยิ่งในสังคม ทำให้เกิดประชาสังคม คือ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งหมายถึงชุมชนแห่งสำนึก (Consciousness Community) ที่สมาชิกของชุมชนต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบ โดยรวมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นแนบแน่น ซึ่งมีดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน คนในชุมชนต้องมองอนาคตร่วมกัน เรียนรู้และทำความเข้าใจร่วมกันโดยอาศัยการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เห็นถึงสถานการณ์ แนวโน้ม ความเปลี่ยนแปลง พร้อมควบคู่ไปกับการปฏิบัติ

2. ประชาชนสำนึกถึงพลังของตนเองว่าจะสามารถร่วมแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคมได้ คือ การทำให้เกิดกลุ่มที่ให้ความสนใจต่อสาธารณะจำนวนมาก ทำให้เกิดความเข้มแข็งเป็นพลังทางสังคมไม่รอคอยให้ผู้อื่นแก้ปัญหาให้กับตนเอง ซึ่งการที่บุคคลจะสำนึกถึงพลังของตน ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม (Civic Education)

3. ความรัก เอื้ออาทร สามัคคี การรวมกลุ่มของบุคคลในสังคมมีความหลากหลายจึงจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรและสามัคคี ความแตกต่างระหว่างบุคคลย่อมเกิดขึ้นได้ ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นสิ่งดีและไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความแตกแยกเสมอไป ดังนั้นเงื่อนไขแห่งความรักสมานฉันท์จะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง

4. การเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติร่วมกัน (Interactive Learning Through Action) สำนึกสาธารณะนั้นเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถบังคับให้เกิดได้ ดังนั้นต้องสร้างเงื่อนไขหรือกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง

5. การมีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ สื่อสารและเครือข่ายเป็นส่วนที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทางนำไปเกิดจิตสาธารณะ

1.8 กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสาธารณะ

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้สรุปไว้ว่า จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการสะสมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่น และเป็นผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็ก คอยแนะนำส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ควร คอยชี้แนะ และปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่เด็ก นอกจากนี้เด็กยังต้องมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบตามธรรมชาติอันเกิดขึ้นได้เอง อีกทั้งเด็กยังมีการเรียนรู้ด้านวินัยจากวัฒนธรรม โดยอาศัยการสั่งสอน ฝึกฝน จากบุคคล สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม การมีกิจกรรมและใช้สิ่งของร่วมกันในสังคม การพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กในการใช้สิ่งของร่วมกัน คุณเลขาธิการสมบัติส่วนรวมและมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกัน ดังนั้นการพัฒนาจิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้างไว้

ตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เขาได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปพัฒนาตนเอง โดยในการปลูกฝังนั้นควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะ รวมทั้งมีการฝึกฝนให้เด็กได้ปฏิบัติจริง เพื่อให้เด็กได้เกิดการกระทำที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างแท้จริงจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย และควรทำให้เหมาะสมกับวัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัย และเกิดการพัฒนาดำเนินไป ซึ่งในการฝึกอบรม ปลูกฝัง หรือพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กนั้น ควรมีครูหรือผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เด็กจะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาให้เด็กมีจิตสาธารณะ ผู้เกี่ยวข้องต้องศึกษาแนวทางให้เข้าใจเพื่อพัฒนาเด็กให้มีจิตสาธารณะอย่างยั่งยืนต่อไป

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสาธารณะ

Coopersmith (1981 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552) สรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดจิตสาธารณะ มี 2 ปัจจัย คือ

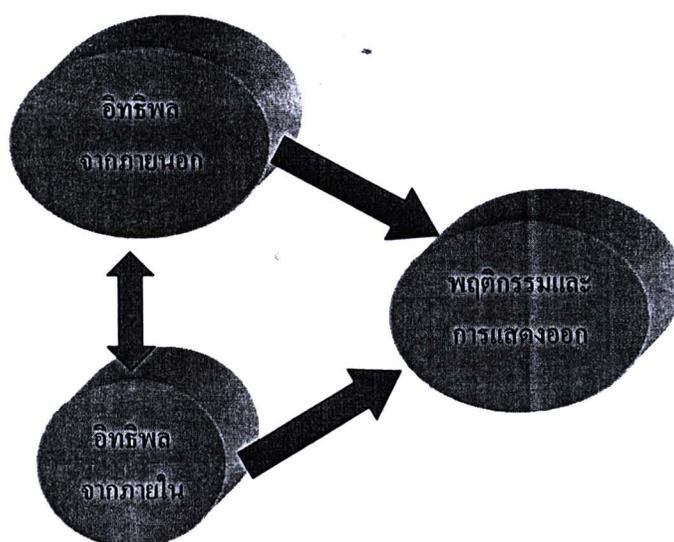
1. ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายในตนเอง หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคนที่ทำให้ความสำนึกของบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ ภาวะทางอารมณ์ ค่านิยมส่วนบุคคล ความปรารถนา และเพศ
2. ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายนอก หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดจิตสำนึกในแต่ละคนที่แตกต่างกัน ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว โรงเรียนและการศึกษา สถานภาพทางสังคม และกลุ่มเพื่อน เป็นต้น

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543) ได้สรุปไว้เช่นกันว่า จิตสาธารณะอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกล่าและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดที่ละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไปทำงาน ดูละคร ฟังผู้คนสนทนากัน เป็นต้น
2. ปัจจัยภายใน สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การครุ่นคิด ไตร่ตรอง ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาดตนเองให้เป็นไปในทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจาก

การรับรู้จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกล้วนมีผลสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในการสร้างจิตสำนึก และต้องกระทำไปพร้อม ๆ กันทั้งสองทาง โดยการกระทำต้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งการมีจิตสำนึกของบุคคลมีความสัมพันธ์กับการแสดงพฤติกรรมของบุคคล แต่การแสดงพฤติกรรมของคน ๆ หนึ่งที่แสดงออกมานั้นได้รับอิทธิพลทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จนทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นอาจไม่ตรงกับความต้องการในจิตใจที่แท้จริงก็ได้ ซึ่งอธิบายได้ดังภาพต่อไปนี้ (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร, 2543)

ภาพที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่ออิทธิพลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของคน

มัลลิกา มัติโก (2541) ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า จิตสาธารณะเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วจะต้องกระทำซ้ำเสมอ เพื่อป้องกันการเลือนหายหรือเปลี่ยนแปลงให้จิตสำนึกมีความคงทน โดยต้องได้รับการเสริมแรงจากสถาบันหรือทางสังคม จิตสำนึกจำนวนหนึ่งยังคงอยู่ในตัวเรา เนื่องจากได้รับการปลูกฝังขัดเกลามาตั้งแต่เยาว์วัย โดยการปลูกฝังของสถาบันครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และสังคมโดยรวม

ดังนั้นการเกิดจิตสาธารณะจึงไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะทั้งสองส่วนมีส่วนช่วยและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จิตสาธารณะที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติและมักไม่รู้ตัว แต่จิตสาธารณะที่เกิดจาก

ปัจจัยภายในเป็นความตั้งใจเลือกสรรบุคคล ระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นจิตสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายใน และภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้นการพัฒนาจิต สาธารณะจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

องค์ประกอบการพัฒนาจิตสาธารณะ

Bloom (1956 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552) ได้อธิบายว่า สำนึกเป็นผลลัพธ์ ทางด้านจิตใจของมนุษย์ที่ก่อรูปขึ้นได้จากกระบวนการเรียนรู้ของคน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นี้มี องค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย หมายถึง การได้รับรู้ (Cognitive) หรือการมีประสบการณ์ ตรงกับสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ ทำให้บุคคลรู้จักและ ระลึกถึง มีความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมิน คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ได้และนำไปสู่การก่อรูปของคุณลักษณะในข้อ 2

2. คุณลักษณะด้านจิตพิสัย หมายถึง ความรู้สึก (Affective) ได้แก่ การมีความสนใจ หรือใส่ใจในสิ่งต่าง ๆ โดยมีปฏิกิริยาตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบของคุณค่า และสร้าง เป็นคุณลักษณะนิสัยที่นำไปสู่คุณลักษณะในข้อ 3

3. คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย หมายถึง พฤติกรรม (Behavior) หรือการแสดงออกที่จะ สามารถสังเกตรูปแบบความประพฤติได้อย่างชัดเจนที่เรียกว่า บุคลิกภาพ

จิตสำนึกของบุคคลจึงเป็นผลจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีประสบการณ์ ตรงกับสิ่งเร้า การรับรู้ในส่วนนี้ได้ก่อรูปขึ้นในจิตใจของบุคคลในรูปของความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม เป็นคุณลักษณะทางจิตที่ก่อรูปผ่านกระบวนการทางปัญญา เป็น ปฏิกิริยาตอบสนองต่อปรากฏการณ์ทางสังคม

กลยุทธ์การปลูกจิตสาธารณะ

ประเวศ วะสี (2541) ได้เสนอกลยุทธ์การปลูกจิตสาธารณะ โดยใช้กลยุทธ์หลักของ การสร้างประชาคม เนื่องจากประชาคมต้องขับเคลื่อนด้วยความร่วมมือร่วมใจเชื่อมโยงเป็น เครือข่ายอาศัยเทคนิคคือ

1. ความรัก เป็นความรักขั้นสูงของสังคมซึ่งมากกว่าความรักในความเป็นพรรคพวก เป็นความรักที่เอาชนะความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ เป็นความรักสากล เป็นมิตรภาพเพื่อสร้าง วิสัยทัศน์ร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังทางสังคม ในที่นี้ได้แก่ความรักในธรรมชาติ ในแผ่นดิน ความรักต่อสังคม ต่อประเทศชาติ รักในวัฒนธรรมชุมชน รักในค่านิยมความเป็นไทย รักต่อเพื่อนมนุษย์ ความรักต่อแผ่นดินจะสร้างความผูกพันในความเป็นสังคมไทยเป็นดั่งปลูก จิตสำนึกสาธารณะ

2. ความรู้ การเสริมความรู้ เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความรัก ความรู้อย่างแท้จริงเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) กลยุทธ์การปลูกจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมจึงต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดความซาบซึ้งและความตระหนักรู้เพื่อก่อให้เกิดความคำนึงถึงส่วนรวม

3. ความเป็นธรรมชาติ การดำเนินการเพื่อการพัฒนาของรัฐที่ไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งมาจากการเร่งรัดที่จะให้ไปถึงเป้าหมายโดยเร็ว ด้วยมีเวลาและงบประมาณจำกัด แต่การสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนต้องอยู่บนพื้นฐานของการเติบโตแบบธรรมชาติเพื่อความเป็นอิสระและยั่งยืน

นอกจากนี้ ไทบูลย์ วัฒนศิริธรรม และ สังคม สัจจกร (2543) ยังได้เสนอ กลยุทธ์การปลูกจิตสาธารณะไว้ดังนี้

1. การรับบทบาทของผู้นำ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะมีบทบาทสูงในการริเริ่ม สร้างสรรค์ โน้มน้าว หล่อหลอม ประสานงาน เพื่อให้เกิดจิตสาธารณะ

2. การใช้การสื่อสารแบบรวมศูนย์ โดยใช้การสื่อสารที่มีการควบคุมโดยศูนย์กลาง เพื่อเผยแพร่ในสิ่งที่คนเห็นว่าดีหรือให้ผู้อื่นร่วมเผยแพร่ เพื่อแก้ปัญหาการไม่เป็นเอกภาพในการเผยแพร่ซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดในสาระบางประการ

3. การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้ โดยการให้จิตสำนึกสาธารณะเข้าสู่ระบบการศึกษาให้ได้ไม่ว่าจะเป็นทางการที่เป็นการศึกษาในระบบ เช่น การศึกษาในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ และไม่เป็นทางการ คือการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การเรียนรู้ภายในองค์กร ชุมชน สังคม การเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ภายในสังคม

4. การรับบทบาทของสื่อมวลชน สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารสู่บุคคลต่างๆ ซึ่งจะช่วยสร้างจิตสาธารณะที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

5. การใช้ตัวอย่างที่ดีในสังคม การสร้างและสนับสนุนคนดี ขก่องคนดี เลือกผู้นำที่ดีเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดจิตสาธารณะในสังคมได้

วิธีการพัฒนาจิตสาธารณะ

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้รวบรวมวิธีการในการพัฒนาจิตสาธารณะที่มีนักการศึกษาได้ทำการศึกษาไว้ ได้แก่ การใช้บทบาทสมมุติกับตัวแบบ (ธรรมนันท์ทิภา แจ่มสว่าง, 2547) การใช้สถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง (อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์, 2550) การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม (นันทวัฒน์ ชุนชี, 2546) การเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูน (สุคนธรส หุตะวัฒนะ, 2550) การใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ

(บุญทัน ภูบาล, 2549) รวมถึงการใช้วิธีสอนที่ดีๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาจิตสาธารณะได้ เช่น การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (บุรวัณน์ คล้ายมงคล, 2545) ดังนั้นในการพัฒนาจิตสาธารณะให้กับเด็ก และเยาวชนนั้น มีวิธีการที่แตกต่าง หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่แล้วจะยึดหลักการของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญาเป็นหลัก ซึ่งสามารถสรุปวิธีการต่างๆ ที่ใช้เป็นตัวอย่างในการพัฒนาจิตสาธารณะได้ดังต่อไปนี้

1. การใช้บทบาทสมมติกับตัวแบบ

เป็นการทดลองให้เด็กได้สวมบทบาทผู้อื่นเพื่อให้รับรู้ถึงความรู้สึก และอารมณ์ในบทบาทของผู้อื่น และเปลี่ยนแปลงความคิดของตนเองได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นเทคนิคทางอารมณ์ภายใต้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเน้นที่กระบวนการทางปัญญาของบุคคล มาประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงการตอบสนองทางอารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเทคนิคดังกล่าว มีแนวคิดพื้นฐานที่เน้นว่าความเชื่อหรือความคิดที่ไม่มีเหตุผลของบุคคล เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ และพฤติกรรม แต่เมื่อบุคคลเปลี่ยนความเชื่อ หรือความคิดได้อย่างมีเหตุผล จะเป็นผลให้บุคคลมีอารมณ์และพฤติกรรมที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. การใช้สถานการณ์จำลองผลานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง

เป็นกระบวนการที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการเข้าร่วมสถานการณ์จำลองที่กำหนดขึ้น ซึ่งมีสภาพใกล้เคียงความเป็นจริงในชีวิต โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างครูและเด็ก ให้เด็กมีส่วนร่วมในการแสดงบทบาท เสนอข้อคิดเห็น และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ พร้อมกับการใช้วิธีการ และเครื่องมือที่หลากหลายควบคู่กับการจัดสถานการณ์จำลอง เพื่อประเมินพฤติกรรมของเด็ก

3. การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม

เป็นการใช้หนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 3 ด้าน คือ ด้านการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม ด้านการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล และด้านการรักษาสิทธิในการรักษาของส่วนรวม กับนักเรียน โดยทำการแจกหนังสือให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มทดลอง จะได้อ่านหนังสือที่มีตัวแบบสัญลักษณ์ของการมีจิตสาธารณะ ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้อ่านหนังสือที่ไม่มีตัวแบบสัญลักษณ์ ซึ่งผลการใช้ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้อ่านหนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม ที่มีตัวแบบสัญลักษณ์ของการมีจิตสาธารณะ จะมีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม

4. การเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูน

เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถใช้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต (Observational Learning) โดยให้นักเรียนสังเกตตัวแบบที่กระทำพฤติกรรมที่

แสดงถึงการมีจิตสาธารณะผ่านภาพการ์ตูน โดยกำหนดให้มีสภาพการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาพทำให้ตัวแบบที่เป็นตัวการ์ตูนแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจิตสาธารณะ เมื่อตัวแบบในภาพแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจิตสาธารณะแล้วจะได้รับผลกระทบบางอย่างตามหลังพฤติกรรมและผลกระทบหรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามหลังพฤติกรรมนั้นจะต้องเป็นตัวเสริมแรงหรือสิ่งที่ตัวแบบพึงพอใจ เช่น คำชมจากครู หรือของรางวัลจากผู้ที่มีอิทธิพลต่อเด็ก เป็นต้น

5. การใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวอย่าง

เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ โดยใช้ตัวละครหุ่นเชิดเป็นตัวอย่างในการให้ความรู้เกี่ยวกับจิตสาธารณะ เจตคติ ข้อควรปฏิบัติ และแสดงพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะให้เห็น และลงมือปฏิบัติด้วยตัวละครหุ่นเชิด แล้วผลที่ได้รับจากการแสดงพฤติกรรม จะเป็นการจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลอยตามตัวแบบแล้วผู้ตามเกิดการเรียนรู้และเลียนแบบพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะจากตัวแบบนั้น

6. การใช้วิธีสอนพัฒนาจิตสาธารณะ

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้กล่าวไว้ว่ามีวิธีสอนใดๆ ที่สามารถนำมาพัฒนาจิตสาธารณะได้ โดยในที่นี้จะนำเสนอตัวอย่างวิธีสอนเพียง 5 วิธี ดังนี้

6.1 การจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ

การจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจเป็นวิธีการเกี่ยวกับการแก้ปัญหา โดยมีขั้นตอนการคิดอย่างมีระบบ เป็นกระบวนการใช้ความคิดหรือการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “วิธีการแห่งปัญญา” หรือ “วิธีการทางวิทยาศาสตร์”

6.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียน (Learning Contracts)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียน ซึ่งเป็นเอกสารที่เขียนขึ้นโดยผู้เรียนและผู้สอน หรือผู้สอนให้คำแนะนำ โดยมีการกำหนดว่า นักเรียนจะเรียนอย่างไร จะใช้วิธีการเรียนให้ประสบผลสำเร็จ หรือบรรลุจุดประสงค์ได้อย่างไร ในระยะเวลาเท่าใด และใช้เกณฑ์อะไรในการประเมินผล

6.3 การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ (Project Method)

การสอนแบบโครงการหรือการสอนแบบโครงการ เป็นการสอนที่ให้โอกาสนักเรียนได้วางโครงการและดำเนินการให้สำเร็จตามความมุ่งหมายของโครงการนั้น อาจเป็นโครงการที่จัดทำเป็นหมู่หรือคนเดียวก็ได้ นักเรียนจะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำงานนั้นด้วยตนเอง ลักษณะการสอนสอดคล้องกับสภาพจริงของสังคม เป็นการทำงานที่เริ่มต้นด้วยปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหาโดยลงมือทดลองปฏิบัติจริง

6.4 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem – Based Learning)

การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักกว่า เป็นการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนด้วยตนเอง โดยใช้ปัญหาเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้สมรรถภาพที่ต้องการ โดยมีครูเป็นผู้ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

6.5 การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ ของ เดอ โบโน (Six Thinking Hats)

De Bono (1992 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ ,2552) เทคนิคหมวกหกใบ เป็นการใช้สีของหมวกแต่ละใบที่มีสีต่างกันแทนความคิดแต่ละด้าน โดยให้วิธีคิดแต่ละอย่างกำหนดจากสีของหมวกซึ่งสีของหมวกแต่ละใบจะสอดคล้องกับแนวคิดของหมวกใบนั้นๆ เป็นการบอกให้ทราบว่าต้องการให้คิดไปในทิศทางใด ในการคิดนักคิดจะใช้หมวกครั้งละหนึ่งใบแทนแต่ละความคิด สีของหมวกนี้จะเป็นกรอบที่เป็นรูปธรรมที่สำคัญต่อการรับรู้ ช่วยให้เข้าใจและจดจำง่ายขึ้นเพราะเป็นการสอนด้วยสัญลักษณ์

นอกจากนี้ ทิศนา แคมมณี (2546) ได้เสนอวิธีการสอนที่ช่วยส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะได้ดังนี้

1. การเล่านิทาน เป็นการสอนที่ใช้นิทานเป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระที่ต้องการ ซึ่งครูอาจใช้สื่ออื่นๆ ประกอบได้ เช่น หุ่น ภาพ แผ่นป้ายสำลี และการ์ตูน เป็นต้น นิทานที่นำมาใช้มีหลายประเภท เช่น นิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่น นิทานเทพนิยาย นิทานคติธรรม โดยเนื้อหาของนิทานต้องเหมาะสมกับระดับของผู้เรียนและเกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

2. การเล่นเกม เกมเป็นการเล่นภายใต้กติกาที่กำหนด โดยมีจุดมุ่งหมายของการเล่น โดยทั่วไปแล้วจะมีการแข่งขันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น เกมที่ควรนำมาใช้ฝึกที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ เช่น เกมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ความอดทน การมีน้ำใจนักกีฬา การให้อภัย การทำงานเป็นทีม การเคารพสิทธิผู้อื่น เป็นต้น

3. การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการสอน โดยใช้เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยมีประเด็นคำถามให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์ อภิปราย และแก้ปัญหา เรื่องที่เลือกมาใช้ควรเป็นเรื่องที่คล้ายความเป็นจริง เช่น ข่าวในหนังสือพิมพ์ เหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

4. การใช้บทบาทสมมติ เป็นการสอน โดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น เช่น การให้นักเรียนแสดงเป็นทวดาพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน หรือแสดงเป็นผู้มีคุณธรรมในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ การสวมบทบาทดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

เกี่ยวกับบทบาทที่แสดง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ความรู้สึก เจตคติ ของตน มากขึ้น

5. การใช้สถานการณ์จำลอง เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กันใน สถานการณ์ที่จำลองจากสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์นั้น เช่น การใช้สถานการณ์จำลองจากเหตุการณ์การเข้าไปช่วยเหลือผู้คนที่โดนสึนามิถล่มในภาคใต้ ของไทย หรือการจำลองสถานการณ์ความขัดแย้งกันของฝ่ายพันธมิตร (เสื้อเหลือง) หรือฝ่ายเสื้อแดง กับรัฐบาล เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์และเรียนรู้สถานการณ์จริงนั้นและเกิดจิตสาธารณะเพื่อ ส่วนรวมมากขึ้น

สรุปได้ว่าการปลูกฝังจิตสาธารณะนั้น ควรทำการปลูกฝังให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรม วัฒนธรรมเป็นอย่างดี ซึ่งถ้าเด็ก ได้รับการปลูกฝังจิตสาธารณะให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม เมื่อโตขึ้นจะทำให้สามารถเผชิญกับ ความเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อันจะส่งผลให้อยู่ร่วมกับคนในสังคมได้ อย่างมีความสุขกาย สบายใจ ตลอดจนเป็นบุคคลที่ดีที่เหมาะสม ของครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติสืบเนื่องต่อไป ซึ่งวิธีการที่ใช้ในการปลูกฝังจิตสาธารณะนั้นมีอยู่อย่างหลากหลาย แต่ วิธีการหนึ่งที่สำคัญคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า กระบวนการปัญญามีผลต่อพฤติกรรม สามารถกระทำได้โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทาง ปัญญา ดังนั้น การใช้วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญาที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถ นำไปใช้ในการพัฒนาจิตสาธารณะได้และยังมีส่วนที่ทำให้การมีจิตสาธารณะนั้นมีความคงทน และ เป็นจิตสำนึกที่คงอยู่ภายในตัวบุคคลเมื่อเติบโตขึ้นต่อไปในภายหน้าได้ รวมทั้งการสร้างเสริมจิต สาธารณะ ควรใช้มาตรการหลายๆ อย่างพร้อมๆ กันอย่างบูรณาการและการสร้างจิตสาธารณะต้อง ให้ความสำคัญทั้ง 3 มิติ คือ มิติพฤติกรรม คือการกระทำที่ถูกต้อง มิติทางจิตใจ คือ ความภาคภูมิใจ ที่ได้ทำในสิ่งที่ถูกต้องและมิติทางปัญญา คือความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ตนทำ จึง จะทำให้คนเกิดจิตสาธารณะที่ยั่งยืน

1.9 สถาบันที่ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสาธารณะ

บุญทัน ภูบาล (2549) ได้กล่าวไว้ว่า แนวทางในการเสริมสร้างจิตสาธารณะของคน ในสังคมจะเกิดขึ้นได้ จากการคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝัง อบรมการฝึกปฏิบัติ การได้ เห็นตัวอย่างที่ชวนให้ประทับใจ สิ่งเหล่านี้จะค่อยๆ โน้มนำใจของบุคคลให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้อง และการสร้างจิตสาธารณะ ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล ดังนั้นสถาบันทางสังคมหลายภาคส่วน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันสื่อมวลชน จึงต้องเข้ามามีส่วน ร่วมมือกันสร้างจิตสาธารณะของคนในสังคมดังแนวทางของแต่ละสถาบันต่อไปนี้

1. สถาบันครอบครัว

ความอบอุ่นของสถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้เด็กเกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของส่วนรวม ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูกจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในการเลี้ยงอบรมลูก เพราะความใกล้ชิดจะเป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และกลายเป็นเกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน

สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลน สังคมก็ไม่เข้มแข็งไปด้วย และเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อน การสอนและการอบรมของสถาบันครอบครัวควรดำเนินการให้สอดคล้องประสานไปในจุดหมายเดียวกันกับการสอนการอบรมของสถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนาเพื่อปูพื้นฐาน หรือฝังรากให้เด็กมีจิตสำนึกที่ดี เพื่อเด็กจะได้เป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมแห่งความสุข

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้กล่าวไว้ว่า มีงานวิจัยต่างประเทศ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูของพ่อแม่ว่ามีผลต่อการสร้างจิตสำนึกของลูก แล้วพบว่า 9 ใน 10 ของเด็กที่เติบโตในครอบครัวที่มีพ่อแม่ หรือญาติพี่น้องทำงานอาสาสมัครหรือช่วยเหลือสังคม เมื่อโตขึ้นเด็กจะมีจิตสาธารณะไปด้วย ขณะที่ 6 ใน 10 ของเด็กที่ไม่ได้ใกล้ชิด หรือได้รับการส่งเสริมจากพ่อแม่ให้มีจิตสาธารณะ เมื่อโตขึ้นเด็กจะไม่สนใจงานอาสาสมัครเลย

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าตัวอย่างครอบครัวที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสาธารณะมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก พ่อแม่ควรให้การส่งเสริมหรือให้ลูกเห็นตัวอย่างจากพ่อแม่เอง ในกิจกรรมอาสาสมัคร โดยมีการปลูกฝังนิสัยตั้งแต่เล็กอย่างเป็นรูปธรรม เช่น พาลูกไปเก็บขยะรอบ ๆ บ้าน ให้ลูกตามไปร่วมบริจาคเสื้อผ้าแก่ชาวเขาในฤดูหนาว ให้ลูกเห็นการบริจาคสิ่งของให้แก่ผู้ยากไร้ ชักชวนลูกนำของเล่นที่ยังดีอยู่ไปบริจาคให้เด็กคนอื่น ๆ เป็นต้น ถ้าได้ทำอย่างนี้จะได้เด็กที่เป็นต้นแบบที่ดีงามในสังคม ก่อให้เกิดกระแสการเลี้ยงดูเด็กที่มุ่งปลูกฝังให้เด็กมีจิตเอื้ออาทร เอื้อเพื่อผู้อื่น มีเมตตาแก่บุคคลอื่น หรือส่วนรวม อันจะเป็นการหล่อหลอมเด็กที่มีแต่ความดีงามให้สังคมต่อไป

2. สถาบันการศึกษา

เราคงเคยเห็นเหตุการณ์ในการแสดงออกของเด็กและเยาวชน ที่ขาดจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นผลมาจากพฤติกรรมที่ขาดการปลูกฝังอบรมที่ดีงามให้แก่พวกเขา เช่น การโยนขยะออกนอกรถ การลักขโมยสิ่งของในร้านค้าไปโดยไม่จ่ายเงิน การไม่เข้าแถวหรือลัดคิวการซื้ออาหารรับประทาน การพูดจาก้าวร้าว คำทอด้วยคำหาญต่อบุคคลอื่น การแสดงพฤติกรรมเชิงชั่วสาวในที่สาธารณะ เป็นต้น

พฤติกรรมทางลบของเด็กและเยาวชนนี้สถาบันที่ถูกตำหนิอย่างมากคือสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา ซึ่งเรามักจะได้ยินคำพูดในเชิงบ่นว่า “เด็กพวกพ่อแม่ไม่สั่งสอนหรืออย่างไร” หรือ “โรงเรียนเขาสอนกันมาอย่างไร”

ซึ่งจากผลการวิจัยของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าการปลูกฝังอบรมทางปัญญาสังคม อารมณ์จากทางโรงเรียน การเห็นแบบอย่างทางอารมณ์ และพฤติกรรมจากเพื่อน และการควบคุมตนเองสามารถพยากรณ์จิตสำนึกทางปัญญาได้ร้อยละ 69 (อรพินทร์ ชูชม, 2552) แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นแหล่งบ่มเพาะจิตสาธารณะของเด็กและเยาวชนที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีหน้าที่สำคัญไม่แพ้สถาบันครอบครัว

ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคน การจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึกภายใน ไม่ควรเน้นเพียงเพื่อความสำเร็จในวิชาชีพที่ปราศจากพื้นฐานทางจริยธรรม เพราะอาจจะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลออกไปประกอบวิชาชีพด้วยจิตสำนึกที่ไม่ดี แล้วออกไปสร้างระบบการทำงานที่ผิด มีการเอาเปรียบผู้อื่น กอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองหลงตัวเองมัวเมาวนเวียนแต่ในวังวนวัตถุ ที่อาจก่อให้เกิดการประหัดประหารกันในทุกวงการ

3. สถาบันทางศาสนา

สถาบันทางศาสนานับว่าเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่มีความสำคัญกับคนไทยมานาน จนเกิดกระบวนการประชาสังคม “บวร” ซึ่งเป็นการนำบ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญในชุมชน มาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในกรณีประเทศไทย จุดแข็งอย่างหนึ่งของสังคมไทย ก็คือ การมีพระพุทธศาสนาและได้รับการยอมรับโดยพลตินัยว่า ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา มีบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพระภิกษุสามเณรและมีวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาจำนวนมาก “วัด” จึงเป็นสถาบันศาสนาที่เป็นตัวขัดเกลาและบ่มเพาะวัฒนธรรมและศูนย์รวมจิตใจของชุมชน

สถาบันทางศาสนาต้องเป็นผู้นำในการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นต้องนำประชาชนกลับไปสู่คำสอนของศาสนาต่าง ๆ ที่เน้นให้เป็นคนดี เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมเป็นส่วนใหญ่ ไม่บริโภคนิยมความจำเป็น หรือ เพราะความอยาก มีความสันโดษ รักสันติพอใจที่จะมีกินมีอยู่ มีใช้เท่าที่จำเป็นรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจานแก่ผู้อื่น มีความรักความเมตตาอาทรต่อกัน เห็นแก่ผู้อื่นเสมือนเห็นแก่ตนเอง รู้จักหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง

สถาบันทางศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันที่ได้รับการเคารพบูชาแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อจิตใจของประชาชน เพราะต่างได้ยึดถือสถาบันนี้เป็นที่พึ่งทางใจมาอย่างเนิ่นนาน ฉะนั้น สถาบันทางศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่จะ

ช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาจิตใจของคนในสังคมให้หันเข้าอยู่กับความถูกต้องตามทำนองครองธรรม และมีจิตสาธารณะได้เป็นอย่างดี

4. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการกระจายความคิด ความรู้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสู่การรับรู้ของประชาชน ความร่วมมือจากสื่อมวลชนจะช่วยสร้างความเข้าใจสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคม เนื่องจากสื่อมวลชนนั้นมีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างการรับรู้ที่จะส่งสมกลายเป็นจิตสำนึกของคนในสังคม ซึ่งจากการวิจัยของ สุคนธรศ หุตะวัฒนะ (2550) พบว่า นักเรียนได้รับเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจามีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับ โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือการพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจาสามารถใช้พัฒนา นักเรียนมีจิตสาธารณะสูงขึ้นได้

ดังนั้นสื่อมวลชนต้องมีหน้าที่ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ สร้างกระแสเชิงบวกให้แก่สังคม สร้างสื่อการ์ตูนที่เป็นตัวแบบดี ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนและอาจส่งเสริมให้เด็กมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ ผลงานวิจัย นวัตกรรมที่หลากหลายสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เสริมสร้างความรู้ที่เพิ่มมุมมองและเปิดโลกทัศน์ และกระตุ้นให้คนไทยเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจและจุดประกายความคิดเชิงสร้างสรรค์แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในบทบาท ลิทธิ และหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) กล่าวโดยสรุปว่า การสร้างให้คนในสังคมมีจิตสาธารณะมิได้หมายถึงการมอบให้ครอบครัวเป็นตัวจักรสำคัญที่โคดเคียวเท่านั้น เมื่อเด็กหรือคนในสังคมทำไม่ถูกไม่ควร ไม่มีจิตสาธารณะ คงไม่มีใครพูดว่า “พ่อแม่ไม่สั่งสอน” แต่ต้องโทษไปถึงทุกสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษา ที่จัดการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งมีกิจกรรมมากมายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้จิตสาธารณะจากตัวอย่างในชีวิตประจำวัน จากการสั่งสอนอบรมของสถาบันทางศาสนา และจากการนำเสนอตัวอย่างดี ๆ จากสื่อมวลชน จะเป็นตัวจักรสำคัญร่วมกันในการสอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ

1.10 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสาธารณะ

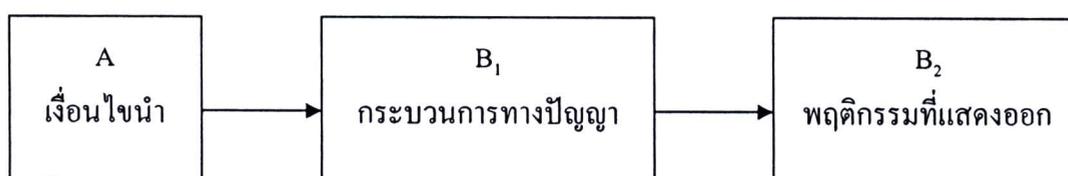
1.10.1 การปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification)

Kazdin (1978 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) ได้ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมทางปัญญาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกโดยการเปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน หรือกลวิธีในการสนองตอบหรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเปลี่ยนตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมโดยที่นักปรับพฤติกรรมทางปัญญามีความเชื่อ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมทางปัญญานั้นมีผลต่อพฤติกรรม
2. กิจกรรมทางปัญญาสามารถจัดให้มีขึ้นได้และเปลี่ยนแปลงได้
3. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป อาจจะเป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง

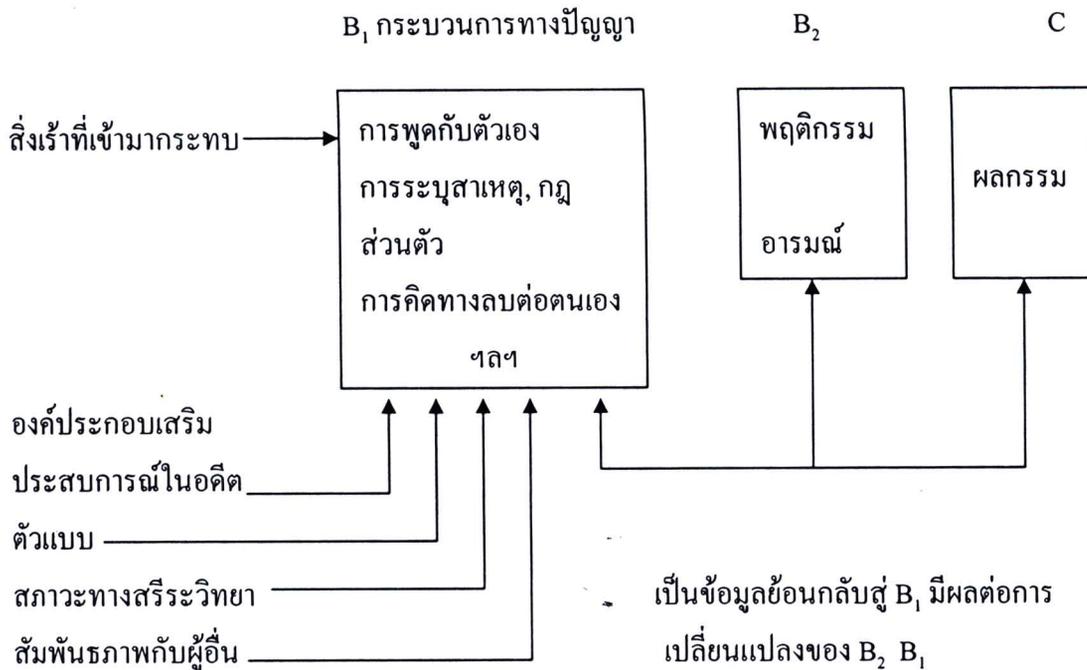
ทางปัญญา

ดังนั้นจุดมุ่งหมายของนักปรับพฤติกรรมทางปัญญาก็จะมุ่งที่การเปลี่ยนแปลงทางปัญญา เพื่อที่ว่าพฤติกรรมภายนอกจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Mahoney, 1974 อ้างถึงใน มุทิตา หวังคิด, 2547) สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4 กระบวนการปรับพฤติกรรมทางปัญญา

จากภาพที่ 4 อธิบายได้ว่า ตัวแปรภายในบุคคลมีผลต่อพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกดังนั้น พฤติกรรมภายในหรือกระบวนการทางปัญญากับพฤติกรรมภายนอกมีปฏิสัมพันธ์กัน Kalish (1981 อ้างถึงใน มุทิตา หวังคิด, 2547) เรียกความสัมพันธ์นี้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กล่าวคือ บุคคลแสดงพฤติกรรมภายนอกด้วยการชี้แนะ (Prompting) จากกระบวนการทางปัญญาและในขณะเดียวกันพฤติกรรมภายนอกก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางปัญญาด้วย โดยความเชื่อนี้รวมเอาภาวะทางจิตใจ (Psychological Events) ไว้กับกระบวนการทางปัญญาและรวมภาวะทางสรีระวิทยา (Physiological Events) ไว้กับพฤติกรรมภายนอก ดังแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ความสัมพันธ์ในลักษณะ Interaction

จากภาพที่ 5 สิ่งเร้าที่มากกระทบและกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมภายนอก (B₂) โดยมีตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลหรือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมอยู่ 3 พวก คือ

1. กระบวนการทางปัญญา (B₁) บุคคลพูดกับตนเอง รับรู้หรือตีความ (ความคิด ความรู้สึkejเจตคติ) สิ่งเร้าที่มากกระทบพฤติกรรมอย่างไร

2. องค์กรประกอบเสริมที่เกิดขึ้นควบคู่กับสิ่งเร้าที่มากกระทบ เช่น ประสบการณ์ในอดีต ตัวแบบ สภาวะทางสรีระวิทยา สัมพันธภาพกับผู้อื่น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางปัญญา (B₁) และบุคคลเก็บจำไว้

3. ข้อมูลย้อนกลับจากผลกรรมของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น (B₂)

จากแนวคิดนี้ถ้าต้องการจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายในหรือกระบวนการทางปัญญาที่สามารถใช้วิธีการใดๆ ก็ได้แล้วแต่ผู้ฝึก เช่น การระบุเหตุ (Attribution) การพูดสอนตนเอง (Self-instruction) เป็นต้น ดังนั้นตามแนวคิดนี้วิธีในการเปลี่ยนพฤติกรรมภายในจึงเปิดกว้างมาก จะนำทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ หรือนำทฤษฎีแนวคิดใดๆ มาใช้ก็ได้ เพราะถ้าสามารถทำให้กระบวนการทางปัญญาเปลี่ยนแล้ว ก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอกในที่สุด

1.10.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม (Social Cognitive Learning Theory)

Bandura (1977 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552) ได้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมขึ้นมา ซึ่งเขามองว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเขาเชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งจะสามารถถ่ายทอดความคิดและการแสดงออกได้พร้อมๆ กัน และตัวแบบจะทำหน้าที่ 3 ลักษณะคือ

1. ส่งเสริมการเกิดพฤติกรรม
2. ยับยั้งการเกิดพฤติกรรม
3. ช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่

นอกจากนี้เบนดูรา ได้แบ่งแม่แบบไว้เป็น 2 ชนิด คือ แม่แบบจากตัวจริงกับแม่แบบที่เป็นสัญลักษณ์ซึ่งอาจเป็นคำพูด เอกสารหรือใช้ทัศนวัสดุ เช่น วิดีโอ โทรทัศน์ สไลด์ หรือวีดีโอเทป เป็นต้น และได้สรุปถึงอิทธิพลของแม่แบบที่มีผู้สังเกตดังนี้

1. การสร้างพฤติกรรมใหม่ เมื่อผู้สังเกตได้เห็นการกระทำของแม่แบบซึ่งเป็นการกระทำที่ ผู้สังเกตไม่เคยพบเห็นมาก่อน ผู้สังเกตจะรวบรวมข้อมูลซึ่งการกระทำใหม่นี้ในรูปของสัญลักษณ์และถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมใหม่
2. การสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่ จะเกิดขึ้นในสภาพที่ผู้สังเกตเห็นการกระทำของแม่แบบในลักษณะต่างๆ เช่น การตัดสินใจ รูปแบบทางภาษา เป็นต้น จากนั้นผู้สังเกตจะทดสอบการกระทำตามแม่แบบลักษณะต่างๆ และถ้าการตอบสนองส่งผลทางบวก ผู้สังเกตจะรวบรวมรูปแบบลักษณะของแม่แบบในรูปแบบต่างๆ แล้วนำมาสร้างเป็นกฎเกณฑ์ใหม่หรือหลักการใหม่
3. การสอนความคิดและพฤติกรรมสร้างสรรค์ การมีแม่แบบจะช่วยสนับสนุน การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์เพราะเมื่อมนุษย์เห็นแม่แบบกระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งมนุษย์อาจใช้ประสบการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ประกอบกับการกระทำของแม่แบบมาพัฒนาเป็นความคิดหรือพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา
4. การยับยั้งการกระทำและลดความหวั่นเกรง ที่จะกระทำการที่ได้เห็นแม่แบบถูกลงโทษ ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามแม่แบบนั้น และในทำนองเดียวกันถ้าได้เห็นแม่แบบทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและไม่ห้ามปรามแล้ว ไม่มีผลกระทบใดๆ ตามมา ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามแม่แบบ
5. การส่งเสริมการกระทำ การมีแม่แบบจะมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งที่เป็นทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบแสดงพฤติกรรมหนึ่งและได้รับรางวัลผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้น ในทำนองเดียวกันถ้าผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบที่

แสดงความก้าวร้าวและได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งดี ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มกระทำตามมากขึ้น ดังนั้น การเสนอแม่แบบในสังคมจำเป็นต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะอาจจะมีผลต่อการเพิ่ม พฤติกรรมทางลบได้

6. ทางด้านอารมณ์ การมีแม่แบบนอกจากจะส่งผลต่อการกระทำแล้วยังมีผล ต่ออารมณ์ของผู้สังเกตให้รุนแรงเพิ่มขึ้นและกระตุ้นให้เกิดอารมณ์คล้อยตามไปด้วย

7. การเอื้ออำนวยให้เกิดการกระทำตามแม่แบบ การกระทำที่ให้เห็น คุณค่าและมีความชื่นชอบอยู่เสมอ การกระทำของแม่แบบนี้ก็จะทำให้ผู้สังเกตทำได้โดยรวดเร็ว และกระทำได้ง่าย นอกจากนี้เมื่อคนสามารถกระทำตามแม่แบบได้เร็วจะทำให้เกิดการแผ่ขยายจาก สังคมหนึ่งได้รวดเร็วด้วย

ทิสนา แคมมณี (2546) ได้สรุปแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมซึ่ง นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะได้คือ-

1. การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความเอาใจใส่และตั้งใจสังเกตตัวแบบ
2. การเสนอตัวแบบ ตัวแบบจะต้องเด่นชัด ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไป เป็น ตัวแบบที่มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถดึงดูดจิตใจ และทำให้ผู้สังเกตพอใจ
3. การช่วยให้ผู้เรียนจดจำตัวแบบนี้ โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การทำเป็น รหัสการจำ การซักซ้อมลักษณะตัวแบบในความคิดและด้วยการกระทำ
4. การจูงใจให้ผู้เรียนปฏิบัติ โดยการช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ เห็นคุณค่า รับรู้ ความสามารถของตนเอง เรียนรู้วิธีการกำกับตนเอง และเห็นผลที่น่าพึงพอใจของการปฏิบัติ
5. การลงมือกระทำหรือปฏิบัติ โดยช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือทำ สังเกตการณ์ กระทำของตนเอง โดยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลป้อนกลับ และให้ผู้เรียนได้เทียบเคียงการกระทำของตน กับภาพตัวแบบในความคิด

1.10.3 กระบวนการพัฒนาจิตพิสัยของบลูม (Bloom)

Bloom (1956 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552) ได้สรุปกระบวนการพัฒนา จิตพิสัย (Affective Domain) ของคนไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) เป็นการสร้างความสนใจ ใ้บุคคลได้รับรู้และใส่ใจในสิ่งเร้าที่นำมากระตุ้น เพื่อให้บุคคลมีความรู้สึกที่จะยอมรับสิ่งเร้า นั้น และเลือกที่จะสนใจสิ่งเร้าเหล่านั้นๆ เช่น การให้เห็นตัวแบบ การจัดกิจกรรมบริการสังคมดีๆ การบริจาค เสื้อผ้าช่วยเหลือผู้อื่นในฤดูหนาว เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขั้นการตอบสนอง (Responding) เมื่อบุคคลสนใจแบบอย่างที่ดี ในขั้นที่ 1 แล้ว จะเกิดทัศนคติต่อสิ่งเร้าเหล่านั้นแล้วจะตอบสนองซึ่งได้แก่ การยอมรับสิ่งเร้า นั้น เกิด

ความรู้สึกอยากตอบสนอง หรือเกิดความพอใจจากการตอบสนองต่อสิ่งเรานั้น ดังนั้นในการสอน จึงต้องให้บุคคลได้มีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งเรานั้นและเกิดความรู้สึกพึงพอใจซึ่งจะช่วยพัฒนา ความสนใจที่มีอยู่ให้มากขึ้น

ขั้นที่ 3 ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) เมื่อบุคคลได้ตอบสนองและได้รับความพึงพอใจ บุคคลนั้นจะมีทัศนคติที่ดีและเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นเกิดความชื่นชอบ และผูกพันต่อ สิ่งนั้น

ขั้นที่ 4 ขั้นการจัดระบบ (Organizing) เมื่อบุคคลเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น แล้ว เขาจะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในระบบชีวิตของตนเองและเชื่อถือในการปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ 5 ขั้นพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นการปฏิบัติ จนเป็นกิจนิสัยอย่างสม่ำเสมอ จนพัฒนาเป็นลักษณะนิสัยของตนเอง

ดังนั้นในการพัฒนาคนให้มีจิตพิสัยที่ดีหรือมีจิตสาธารณะจึงต้องเริ่มจากการจัดสิ่งเร้าเพื่อสร้างความสนใจให้แก่คน โดยวิธีการต่างๆ เพื่อให้คนได้สนใจ พอใจ แล้วจึงจัด กิจกรรมให้คนได้ตอบสนอง เพื่อให้เขาเกิดทัศนคติที่ดี ชื่นชอบ พอใจ ต่อสิ่งนั้น บุคคลก็จะนำไป เป็นแนวทางปฏิบัติตน และปฏิบัติจนเป็นนิสัยในชีวิตประจำวันในที่สุด

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมแนะแนว

2.1 กิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

นงลักษณ์ ประเสริฐ และคณะ (2553) ได้สรุปกิจกรรมแนะแนวไว้ดังนี้

กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์ สิ่งแวดล้อม สามารถตัดสินใจคิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งในด้านการศึกษาและ อาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็น กิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครอง ในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

หลักการ

เป็นกิจกรรมที่จัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ธรรมชาติ ของผู้เรียนและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม จนเกิดการเรียนรู้ และเกิดทักษะชีวิต โดยมีครู ผู้รับผิดชอบจัดกิจกรรมและประสานความร่วมมือกับครูหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จัก เข้าใจ รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวางแผนการศึกษา อาชีพ รวมทั้งการดำเนินชีวิตและสังคม
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี

ความสุข

ขอบข่าย

การจัดกิจกรรมแนะแนว มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการศึกษา ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองในด้านการเรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ รู้จักแสวงหาและใช้ข้อมูลประกอบการวางแผนการเรียนหรือการศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีวิธีการเรียนรู้ และสามารถวางแผนการเรียน หรือการศึกษาต่อได้อย่างเหมาะสม
2. ด้านอาชีพ ให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองในทุกด้าน รู้และเข้าใจโลกของงานอาชีพ อย่างหลากหลาย มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มีการเตรียมตัวสู่อาชีพ สามารถวางแผนเพื่อประกอบอาชีพ ตามที่ตนเองมีความถนัดและสนใจ
3. ด้านส่วนตัวและสังคม ให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง รักและเห็นคุณค่าของตนเอง และผู้อื่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีเจตคติที่ดีต่อการมีชีวิตที่ดี มีคุณภาพ มีทักษะชีวิต และสามารถปรับตัว ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

แนวการจัดกิจกรรม

1. ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ธรรมชาติของผู้เรียน
2. วิเคราะห์สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ วัสดุทัศนัยของสถานศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล
3. กำหนดสัดส่วนของกิจกรรมแนะแนวให้ครอบคลุมด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม โดยยึดสภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ตลอดจนธรรมชาติของผู้เรียน และเป้าหมายของสถานศึกษา โดยครู ผู้ปกครอง และผู้เรียนมีส่วนร่วม
 - 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมแนะแนวของสถานศึกษาเป็นระดับการศึกษาและชั้นปี
 - 2) ออกแบบการจัดกิจกรรมแนะแนว ประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม เวลา วัตถุประสงค์ พฤติกรรมผู้เรียน หลักฐานการทำกิจกรรม วิธีการจัดกิจกรรม วิธีการประเมินผลภาคเรียนและจำนวนเวลาที่จัดกิจกรรมแนะแนว
 - 3) จัดทำแผนการจัดกิจกรรมรายชั่วโมง ประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม เวลา วัตถุประสงค์ สารสำคัญ ชิ้นงาน/ภาระงาน วิธีการจัดกิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์ และการประเมินผล

4) จัดกิจกรรมแนะแนวตามแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวและประเมินผลการจัดกิจกรรม

5) ประเมินเพื่อตัดสินผล และสรุปรายงาน

การประเมินกิจกรรมแนะแนว

การประเมินกิจกรรมแนะแนว มี 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน อาจประเมินได้จากครู นักเรียน และผู้ปกครองโดย

1) ครูผู้จัดกิจกรรมรับผิดชอบในการวางแผนการประเมิน ดำเนินการประเมิน นำผลการประเมินไปพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

2) ผู้เรียนอาจมีส่วนร่วมในการวางแผนการประเมิน ประเมินตนเองและเพื่อน

3) ผู้ปกครองอาจมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการประเมิน ประเมินผลการพัฒนาผู้เรียน โดยประสานร่วมมือกับครูผู้จัดกิจกรรม

ลักษณะที่ 2 การประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน ครูผู้จัดกิจกรรมตรวจสอบเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม และประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตัดสินผลการประเมินเป็น “ผ่าน” และ “ไม่ผ่าน” ดังนี้

ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ปฏิบัติกิจกรรม และมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

ไม่ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์ ไม่ผ่านการปฏิบัติกิจกรรม หรือมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2.2 เทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรมแนะแนว

นงลักษณ์ ประเสริฐ และคณะ (2553) ได้กล่าวไว้ว่าเทคนิควิธีการในการนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนวมีหลายรูปแบบและอาจทำได้หลายวิธี ทั้งนี้ในการเลือกกว่าเทคนิคหรือวิธีการใดจะเหมาะสมสำหรับนักเรียนห้องใด กลุ่มใด และจะทำให้ให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายได้เพียงใดนั้น ครูแนะแนวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในการเลือกใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของนักเรียน จำนวนนักเรียนในห้อง วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมแนะแนว ตลอดจนคุณลักษณะที่จะพัฒนาในตัวบุคคล อีกทั้งยังต้องคำนึงถึง ความชำนาญในการใช้เทคนิคหรือวิธีการดังกล่าวของครูแนะแนวเอง และสิ่งสำคัญยิ่งก็คือ เทคนิคหรือวิธีการต่าง ๆ ควรจะเอื้อประโยชน์ให้กับนักเรียนมากที่สุด ซึ่งเทคนิคและวิธีการจัดกิจกรรมแนะแนวที่ขอนำเสนอ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Center)

1. ความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Center)

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยครูมีหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง (เอียน สมิธ และ อนงค์ วิเศษสุวรรณ, 2550)

2. ลักษณะการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นงลักษณ์ ประเสริฐ และคณะ (2553) ได้สรุปลักษณะการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีลักษณะสำคัญดังนี้

2.1 Active Learning เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ด้วยความกระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นคว้า ทดลองรายงาน ทำโครงการ สัมภาษณ์ แก้ปัญหา เป็นต้น

2.2 Construct เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง อันเกิดจากการ ได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง

2.3 Resource เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลายทั้งบุคคลและเครื่องมือ ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2.4 Thinking เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกคิดในหลายลักษณะ เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูกทาง คิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกล คิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น

2.5 Happiness เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เป็นความสุขที่เกิดจากผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจสาระการเรียนรู้ ชวนให้สนใจใฝ่ค้นคว้าศึกษาท้าทายให้แสดงความสามารถและใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ และการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน อย่างเป็นกัลยาณมิตร มีการช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีความสุขและสนุกกับการเรียน

2.6 Participation เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดงาน วางเป้าหมายร่วมกัน และมีโอกาสเลือกทำงาน หรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ตรงกับความสามารถ ความสนใจของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความกระตือรือร้น มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและสามารถประยุกต์ความรู้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง

2.7 Individualization เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในความเป็นเอกัตบุคคล ผู้สอนยอมรับในความสามารถ ความคิดเห็น ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพมากกว่าเปรียบเทียบแข่งขันระหว่างกัน โดยมีความเชื่อมั่นว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

2.8 Good Habit เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดีงาม เช่น ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ เป็นต้น และ ลักษณะนิสัยในการทำงานอย่างเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับผู้อื่น และการเห็นคุณค่าของงาน เป็นต้น

3. เทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ศุภวรรณ เล็กวิไล (2544) ได้กล่าวถึงเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3 ประเด็นคือ เทคนิคการจัดการกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตัวเอง เทคนิคการจัดการกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ดำเนินงานร่วมกับคนอื่น และเทคนิคการจัดการกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

3.1 เทคนิคการจัดการกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตัวเอง หรือ เทคนิคการสรรสร้างความรู้ (Constructivism) ประกอบด้วยเทคนิคย่อย ๆ ดังนี้

3.1.1 เทคนิคการจัดประสบการณ์เพื่อนำเสนอข้อมูลใหม่ ต้องเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทำท่ายให้คิด ต้องไม่ง่ายหรือยากเกินไปสำหรับผู้เรียนที่จะทำความเข้าใจและเชื่อมโยงเข้ากับความรู้เดิม ครูควรมีข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เดิมของผู้เรียนเพื่อจัดประสบการณ์อย่างเหมาะสม

3.1.2 เทคนิคการใช้คำถามหรือคำสั่งให้ผู้เรียนคิดหรือลงมือปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงความรู้/ข้อมูลในสมอง ในส่วนของใช้คำถาม ครูควรศึกษาและฝึกฝนทักษะการใช้คำถามเพื่อช่วยกระตุ้นความคิดของผู้เรียน และใช้เทคนิคที่สำคัญในขณะตั้งคำถาม เช่น การถามซ้ำให้ผู้เรียนหลายคนมีส่วนร่วมในการตอบคำถามเดียวกัน

3.1.3 เทคนิคการจัดระบบข้อมูลความรู้ ในกิจกรรมการสร้างความรู้ เมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่จะพยายามนำข้อมูลที่เป็นความรู้ใหม่ไปเชื่อมโยงเข้ากับโครงสร้างความรู้เดิมในกระบวนการทางสมอง อาจจะใช้แผนผังความคิด (Mind map) หรือแผนที่ความคิดในใจ (Concept map)

3.2 เทคนิคการจัดการกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับคนอื่น หรือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Cooperative Learning)

เทคนิคการจัดการกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับคนอื่น หรือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Cooperative Learning) เป็นวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะกระบวนการแสวงหาความรู้ ทักษะการบันทึกความรู้

ทักษะการคิด ทักษะการจัดการกับความรู้อ ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่ และ ทักษะการทำงานเป็นกลุ่มจัดว่าเป็นวิธีเรียนที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้อีกวิธีหนึ่ง จึงนับว่าเป็นวิธีที่ควรนำมาใช้ได้ดีกับการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการสร้างความรู้โดยนักเรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้เอง เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของนักเรียน ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง นักเรียนสามารถกำหนดหลักการที่ได้จากการปฏิบัติและสามารถประยุกต์ใช้ทฤษฎีหรือหลักการได้อย่างถูกต้อง เป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง ก่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง มีการแสดงออกทั้งการเขียนและการพูด (สุเทพ อ่วมเจริญ, 2549)

ลักษณะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม-จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson, 1991 อ้างถึงในบัญญัติ ชำนาญกิจ, 2542) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ 5 ประการดังนี้ การสร้างความรู้สึกที่พึ่งพากันทางบวกให้เกิดขึ้นในกลุ่มนักเรียน (Positive Interdependence) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างนักเรียน (Face-to-face promotive interaction) ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละบุคคล (Individual accountability) ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interpersonal and small group skills) และกระบวนการกลุ่ม (Group process)

บัญญัติ ชำนาญกิจ (2542) กล่าวไว้ว่า เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีอยู่ 2 แบบ คือ เทคนิคที่ใช้ตลอดกิจกรรมการเรียนการสอนและเทคนิคที่ไม่ได้ใช้ตลอดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยอาจใช้ในขั้นนำหรือจะสอดแทรกในขั้นสอนตอนใดก็ได้หรือใช้ในขั้นสรุปขั้นทบทวน ขั้นวัดผลของคาบเรียนใดคาบเรียนหนึ่งตามที่ครูผู้สอนกำหนด เทคนิควิธีเรียนแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะต่าง ๆ 24 เทคนิค ซึ่งเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ดีกับการจัดกิจกรรมแนะแนว เช่น เทคนิคการพูดเป็นคู่ (Rally robin) เทคนิคการเขียนเป็นคู่ (Rally table) คล้ายกับการพูดเป็นคู่ต่างกันเพียงแต่ละคู่ผลัดกันเขียนหรือวาดแทนการพูด เทคนิคการพูดรอบวง (Round robin) เทคนิคการเขียนรอบวง (Round table) เทคนิคคู่ตรวจสอบ (Pairs check) เทคนิคร่วมกันคิด (Numbered heads together) เทคนิคการเรียงแถว (Line-ups) เป็นเทคนิคที่ง่าย ๆ โดยให้นักเรียนยืนแถวเรียงลำดับภาพ คำ หรือสิ่งที่ครูกำหนดให้ เทคนิคการแก้ปัญหาด้วยจิ๊กซอ (Jigsaw problem solving) เทคนิคแบบมุมสนทนา (Corners) เป็นเทคนิควิธีที่ครูเสนอปัญหา และประกาศมุมต่าง ๆ ภายในห้องเรียนแทนแต่ละข้อ เทคนิคการอภิปรายเป็นคู่ (Pair discussion) เป็นเทคนิคที่ครูกำหนดหัวข้อหรือคำถาม แล้วให้สมาชิกที่นั่งใกล้กันร่วมกันคิดและอภิปรายเป็นคู่ เทคนิคเพื่อนเรียน (Partners)

เป็นเทคนิคที่ให้นักเรียนในกลุ่มจับคู่เพื่อช่วยเหลือนักเรียนในบางครั้งคู่หนึ่งอาจไปขอคำแนะนำ คำอธิบายจากคู่อื่น ๆ เทคนิคการคิดเดี่ยว คิดคู่ ร่วมกันคิด (Think-pair-share) เทคนิคการทำเป็นกลุ่ม ทำเป็นคู่ และทำคนเดียว (Team-pair-solo) เทคนิคการอภิปรายเป็นทีม (Team discussion) เทคนิคสัมภาษณ์เป็นทีม (Team-interview) เทคนิคบัตรคำช่วยคำ (Color-coded co-op codes) เทคนิคการสร้างแบบ (Formations) เป็นเทคนิคที่ครูผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์ หรือสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนสร้าง แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายและทำงานร่วมกันเพื่อสร้างชิ้นงาน เทคนิคเกมส่งปัญหา (Send-a-problem) เป็นเทคนิคที่นักเรียนสนุกกับเกม โดยนักเรียนทุกคนในกลุ่มตั้งปัญหาด้วยตัวเองและช่วยกันหาคำตอบ

3.3 เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนแสดงความสามารถในลักษณะต่างๆ และเปิดโอกาสให้มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองความสามารถเฉพาะที่ผู้เรียนแต่ละคนแตกต่างกัน ตามที่กล่าวไว้ในทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple intelligence) ของการ์ดเนอร์ (Howard Gardner, 1983 อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี และคณะ, 2540) ที่ว่ามนุษย์มีความสามารถในด้านต่างๆ 8 ด้านได้แก่ ความสามารถด้านภาษา ความสามารถด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ ความสามารถด้านภาพมิติสัมพันธ์ ความสามารถด้านดนตรี ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ ความสามารถในการเข้าใจตนเองและความสามารถในด้านความเข้าใจสภาพธรรมชาติ

นางลักษณ์ ประเสริฐ และคณะ (2553) ได้สรุปไว้ว่าการใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้ความสามารถในสถานการณ์อื่นๆ เช่น วิธีสอนโดยให้จัดนิทรรศการ และการสอนโดยใช้โครงงาน โดยครูเป็นผู้กำกับควบคุมให้ผู้เรียนทุกคนได้ร่วมกันวางแผน ดำเนินการตามแผน และร่วมกันสรุปผลงาน จะทำให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เลือกและแสดงความสามารถที่ตนเองถนัด เพื่อให้ผลงานบรรลุเป้าหมายได้

4. ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นางลักษณ์ ประเสริฐ และคณะ (2553) ได้สรุปการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียน ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ได้ประยุกต์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิต ได้มีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ตลอดจนมีคุณลักษณะนิสัยดีงามที่สังคมพึงปรารถนา ซึ่งพอสรุปเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้
- 2) ผู้เรียนได้เรียนรู้ตรงกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตน
- 3) ผู้เรียนมีโอกาสคิดอย่างสร้างสรรค์
- 4) ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระ

- 5) ผู้เรียน ได้เป็นผู้ปฏิบัติได้ด้วยตนเอง
- 6) ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากสภาพจริง และได้รับประสบการณ์ตรง
- 7) ผู้เรียน ได้สื่อต่างๆ ในการเรียนรู้
- 8) ผู้เรียน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น หรือได้ทำงานเป็นกลุ่ม
- 9) ผู้เรียน ได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

ตัวอย่างเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมแนะแนว

เอกสารแนวทางการจัดกิจกรรมแนะแนวและประเมินผล โรงเรียนเศรษฐบุศุทรบำเพ็ญ กรุงเทพมหานคร (อ้างถึงใน นงลักษณ์ ประเสริฐ และคณะ, 2553) ได้สรุปตัวอย่างเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมแนะแนวไว้ดังนี้

1. การบรรยาย

เป็นการให้ความรู้ข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนทราบเนื้อหาที่ศึกษาเองได้ยากหรือเรื่องราวที่ครูทราบและต้องการให้นักเรียนมีโอกาสทราบด้วย การบรรยายแบ่งเป็น 4 ลักษณะ คือ บรรยายโดยไม่มีสิ่งประกอบ บรรยายประกอบสื่อ การบรรยายประกอบการสาธิต และบรรยายประกอบการอภิปราย การบรรยายดังกล่าว จะประสบความสำเร็จได้ดีต่อเมื่อผู้บรรยายจะต้องมีการเตรียมเนื้อหาในการบรรยาย มีความแม่นยำ มีเทคนิควิธีการบรรยายที่น่าสนใจ และเว้นจังหวะให้นักเรียนซักถามหรืออภิปรายด้วย

2. การระดมสมอง

เป็นวิธีการรวบรวมความคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่มในเวลาอันสั้น การระดมสมองเป็นวิธีการประชุมชนิดหนึ่งที่มีประสิทธิภาพมากในการเลือกสาเหตุของปัญหา และนำแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลเป็นเครื่องตัดสินใจ

3. การลงมือปฏิบัติ

เป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติและลงมือกระทำจริง โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการด้านต่างๆ และสามารถแก้ไขปัญหาผู้เรียนได้

4. การอภิปรายกลุ่ม

เป็นการสนทนาระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป เกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่ได้เตรียมหรือคัดเลือกไว้ หรือเป็นเรื่องที่นักเรียนสนใจ ในการอภิปรายกลุ่ม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กลุ่มพิจารณาปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อหาข้อยุติ สมาชิกยอมรับผลสรุปและลงมติร่วมกัน เป็นวิธีการที่นำมาใช้อย่างมากในการให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ สามารถช่วยให้สมาชิกพิจารณาใคร่ครวญ

อย่างรอบคอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อจะได้นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ประโยชน์จากการอภิปรายกลุ่มช่วยให้สมาชิกทราบเรื่องราวและได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ความคิดเห็น เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาาร่วมกันและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

5. การแสดงบทบาทสมมติ

เป็นการแสดงออกโดยวิถีธรรมชาติ ซึ่งมีได้มีการซ้อมหรือเตรียมมาเกี่ยวกับเหตุการณ์ขัดแย้งกันระหว่างบุคคลซึ่งมีผู้แสดง 2 คน หรือมากกว่า แสดงบทบาทในช่วงระยะเวลาสั้นๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กลุ่มพิจารณา วิเคราะห์บทบาทนั้นๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ เป็นการเสนอเรื่องราวของกลุ่มที่จะแสดงบทบาทสมมติให้ผู้เรียนเข้าใจ มองเห็นภาพพจน์หรือพฤติกรรมของคน สภาพปัญหา ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น

6. เกม

เป็นการจัดกิจกรรมที่ใช้เกมเป็นสื่อประกอบกิจกรรมแนะแนวซึ่งครูแนะแนวนิยมใช้กันมาก วิธีนี้จะช่วยตอบสนองพฤติกรรมที่ไม่อยู่นิ่งของนักเรียน การใช้เกมในการแนะแนวระดับชั้นมัธยมศึกษาต้องเลือกเกมที่เหมาะสมกับเวลา จุดประสงค์ และลักษณะของนักเรียน จะช่วยให้การจัดกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดีขึ้น ช่วยให้นักเรียนเกิดความเพลิดเพลิน พัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ และฝึกทักษะการแก้ปัญหาได้ การจัดกิจกรรมแนะแนวแบบเล่นเกมครูจะต้องวางแผนการจัดอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้จะต้องมีการอภิปรายสรุปผลการเรียนรู้จากเกม และนำข้อคิดที่ได้ไปประยุกต์ใช้

7. การใช้สถานการณ์จำลอง

เป็นการจัดกิจกรรมที่เสนอสถานการณ์จำลองที่อาจสมมติขึ้นหรือหรือเรื่องจริงขึ้นมาแต่ไม่บอกแหล่งหรือไม่ระบุชื่อ เมื่อนักเรียนได้รับทราบสถานการณ์นั้นๆ แล้ว ตัวนักเรียนจะถูกสมมติให้เป็นผู้แก้ไขสถานการณ์หรือตัดสินใจในเหตุการณ์นั้น โดยให้เข้ากลุ่มเสนอความคิดหรือข้อตกลง วิธีนี้จะช่วยให้แต่ละบุคคลได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ความในใจ ค่านิยม รวมทั้งแสดงบุคลิกภาพด้านอื่น ๆ ออกมา ทำให้บุคคลเข้าใจตนเองและยอมรับผู้อื่น นำไปสู่การปรับตัวในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นรวมทั้งส่งเสริมให้เข้าใจในการทำงานกลุ่ม ฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ

8. การศึกษารายกรณี

เป็นวิธีการหยิบยกเอาเรื่องราวกรณีใดกรณีหนึ่ง มาร่วมกันศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสาระและประโยชน์จากกรณีตัวอย่างนั้นๆ ซึ่งจาก ตัวอย่างกรณีที่หยิบยกมานั้นก็จะช่วยเอื้ออำนวยให้ผู้รับการฝึกได้เข้าใจและเห็นแนวทางปฏิบัติทักษะนั้นๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริงๆ

นอกจากนี้ เทคนิควิธีในการจัดกิจกรรมแนะแนวยังสามารถนำสื่ออื่นๆ ที่ทันสมัย เช่น ภาพยนตร์ วีดิโอ คอมพิวเตอร์ สื่อ-อุปกรณ์จริง เป็นต้น มาใช้ในการประกอบการจัดกิจกรรมแนะแนวตามเนื้อหา หรือสถานการณ์ที่เหมาะสมได้ ทั้งนี้ การเลือกใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ในการจัดกิจกรรมแนะแนว ควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์และเนื้อหาของการจัดกิจกรรมแนะแนวในครั้งนั้น เนื่องจากเทคนิควิธีการแนะแนวแต่ละวิธีมีลักษณะในการจัดและการตอบสนองวัตถุประสงค์ของการแนะแนวที่แตกต่างกัน การเลือกใช้เทคนิคต่างๆ ให้เหมาะสมจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมแนะแนวในครั้งนั้นๆ

จากการศึกษาตัวอย่างเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมแนะแนว จะเห็นว่ามีความสอดคล้องกับวิธีการสอนในการพัฒนาจิตสาธารณะเป็นอย่างดี ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะให้กับนักเรียน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

งานวิจัยในประเทศ

ในปัจจุบันงานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะยังมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณเกี่ยวกับจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสาธารณะสมบัติที่ศึกษากับนักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ซึ่งได้แก่

หฤทัย อาจปรี (2544) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 1, 2, 3 และ 4 สถาบันการศึกษาพยาบาลเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ จำนวน 510 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถามภาวะผู้นำ แบบสอบถามรูปแบบการดำเนินชีวิต แบบสอบถามความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และแบบสอบถามการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิต กลุ่มวิชาการ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มกิจกรรม กลุ่มสังคม ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีจิตสำนึก

สาขาระยะของนักศึกษาพยาบาล สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยภูมิลาเนาในกรุงเทพมหานครและรูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มเก็บตัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตัวแปรที่สามารถร่วมกันพยากรณ์การมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีความสำคัญตามลำดับ

มูทิตา หวังคิด (2547) ได้ศึกษาเรื่องการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์ เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์มีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีจิตสาธารณะไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกทักษะการแก้ปัญหา โดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

บุญทัน ภูบาล (2549) ได้ศึกษาการใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทน มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยรวมก่อนการใช้วีดิทัศน์ ระหว่างการใช้วีดิทัศน์และหลังการใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวม มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา 4 สัปดาห์ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทน มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยแยกตามรายองค์ประกอบของจิตสาธารณะ 3 องค์ประกอบ ก่อนการใช้วีดิทัศน์ ระหว่างการใช้วีดิทัศน์และหลังการใช้วีดิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยทั้ง 3 องค์ประกอบมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา 4 สัปดาห์

สุคนธรส หุตะวัฒน์ (2550) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา ที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจามีจิตสาธารณะสูงกว่า นักเรียนที่ไม่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจาย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ทำให้ทราบว่า การวัดและการพัฒนาจิตสาธารณะสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์ การใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ การใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา การใช้โปรแกรมสถานการณ์จำลอง และการใช้โปรแกรมการฝึกคิดแบบ โยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ รวมถึงการศึกษาปัจจัยจิตลักษณะหลายด้านที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียน เช่น ปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถ การรับรู้ความสามารถของตนเอง การคล้อยตามผู้อื่น สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย สำหรับการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนให้สูงขึ้นนั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ทำการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของการจัดกิจกรรมแนะแนว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ธรรมชาติของผู้เรียนและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม จนเกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะชีวิต และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ประเทศชาติต้องการต่อไป

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กิจกรรมแนะแนว

วัฒนกิจ สิทธิสถิตอังกูร (2546) ได้ศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมโดยการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว กลุ่มมีการพัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคลสูงกว่าการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมโดยใช้ชุดการให้ข้อเสนอเทศมีการพัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคลไม่แตกต่างกัน และหลังการทดลองนักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวกลุ่มกับนักเรียนที่ใช้ชุดการให้ข้อเสนอเทศ มีการพัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่แตกต่างกัน

สุพิน อริยะเครือ (2550) ได้ศึกษาผลการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูง ของนักเรียนวัยรุ่นที่มีจิตลักษณะที่แตกต่างกันด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว ผลการวิจัยพบว่านักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนวัยรุ่นที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่มีความพร้อมทางจิตสูง และความพร้อมทางจิตต่ำ เมื่อได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงได้รับประโยชน์ไม่ต่างกัน

อรณีภูษา โยชะกา (2551) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น ผลการวิจัยพบว่านักเรียนวัยรุ่นตอนต้นที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสังคม มีพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนวัยรุ่นตอนต้นที่มีความพร้อมทางจิตต่างกันมีพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสังคมไม่แตกต่างกัน

ณัฐวีร์ นงนุช (2552) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาการรู้จักและเข้าใจตนเองของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่าการรู้จักและเข้าใจตนเองของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้งโดยรวมและรายด้านคือ ด้านความต้องการและความรู้สึกของตนเอง ด้านการแสวงหาแบบอย่างที่ดีและเหมาะสมกับตนเอง ด้านความสนใจ ความถนัดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนและอาชีพ ด้านความรักนับถือตนเองและผู้อื่น และด้านการแก้ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาการรู้จักและเข้าใจตนเอง นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 รู้จักและเข้าใจตนเองเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กิจกรรมแนะแนว ทำให้ทราบว่ากิจกรรมแนะแนวสามารถพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนได้หลายด้าน เช่น พัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูง พัฒนาการรู้จักและเข้าใจตนเอง พัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นต้น

สรุปจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนทำได้หลายรูปแบบซึ่งสอดคล้องกับเทคนิควิธีการในการนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนวให้บรรลุวัตถุประสงค์ และพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนหลายด้าน เช่น การมีวินัย ใฝ่เรียนใฝ่รู้ รักการทำงาน มีจิตสาธารณะ เป็นต้น สำหรับเทคนิคที่ใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนว ได้แก่ เทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับคนอื่นหรือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีวิธีการจัดกิจกรรมหลายวิธีการคือ การบรรยาย การระดมสมอง การลงมือปฏิบัติ การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ เกม การใช้สถานการณ์จำลอง การศึกษารายกรณี ซึ่งจากเทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรมแนะแนวตามที่กล่าวมาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนให้สูงขึ้น

